Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

_____

Микола ПИСАРЕВСЬКИЙ

«__»_____ 2026 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ЦИВІЛІЗАЦІЇ СВІТУ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти _____перший (бакалаврський)_____

галузь знань _____С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

(шифр і назва)

спеціальність _____С 3 «Міжнародні відносини»_____

(шифр і назва)

освітня програма_____«Світова політика та дипломатія»_____

(шифр і назва)

спеціалізація_____

(шифр і назва)

вид дисципліни_____за вибором_____

(обов'язкова / за вибором)

навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

2026 / 2027 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

«27» серпня 2026 року, протокол № 1

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: кандидат історичних наук, доцент кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу Онацький Максим Юрійович.

Програму схвалено на засіданні кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

Протокол від «26» серпня 2026 року, протокол № 1

Завідувач кафедри світової політики, дипломатії та туристичного бізнесу

_____ доц. Анатолій ПАРФІНЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Світова політика та дипломатія»

Гарант освітньо-професійної програми «Світова політика та дипломатія»

_____ Анатолій ПАРФІНЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено науково-методичною комісією навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Протокол від «27» серпня 2026 року, протокол № 1

Голова науково-методичної комісії навчально-наукового інституту «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

_____ доц. Ганна ПАНАСЕНКО
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Цивілізації світу» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Світова політика та дипломатія» підготовки бакалавра спеціальності С3 «Міжнародні відносини».

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є розкриття культурно-історичних передумов і специфіки становлення сучасної світової цивілізації, навчання методам порівняльного аналізу різних локальних цивілізацій, формування у студентів уміння орієнтуватися в культурному середовищі сучасного мультикультурного суспільства, а також навичок аналітичної роботи з джерелами та сучасною літературою.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

1. Ознайомити здобувачів освіти з основними світовими цивілізаціями та етапами їх розвитку.
2. Сформувати уявлення про особливості виникнення, становлення та розвитку цивілізацій.
3. Ознайомити з особливостями релігійних, культурних і світоглядних традицій народів світу.
4. Сформувати розуміння взаємозв'язків і взаємовпливів між різними цивілізаціями та народами.
5. Ознайомити з визначними досягненнями різних цивілізацій у науці, культурі, мистецтві та техніці.
6. Сформувати навички порівняльного аналізу історичних подій і цивілізаційних процесів.

1.3. Кількість кредитів – 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-
Семестр	
3-й	-
Лекції	
32 год.	-
Семінарські заняття	
16 год.	-
Лабораторні заняття	
год.	-
Самостійна робота	
42 год.	-
в тому числі індивідуальні завдання	
-	-

1.6. Перелік компетентностей, що формує дисципліна

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні здобути такі компетентності:

- загальні компетентності:

ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК8. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

- спеціальні компетентності:

СК1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.
СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.
СК13. Здатність аналізувати діяльність міжнародних недержавних акторів та транснаціональні відносини.
СК16 Здатність аналізувати світовий політичний процес як форму комплексної глобальної політичної та соціальної взаємодії народів, рухів, держав та їх інституцій, соціальних спільнот, які мають політичні цілі у сфері міжнародного життя.

1.7. Заплановані результати навчання

РН01. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.
РН06. Знати природу та характер взаємодій окремих країн та регіонів на глобальному, регіональному та локальному рівнях.
РН09. Досліджувати проблеми міжнародних відносин, регіонального розвитку, зовнішньої політики, міжнародних комунікацій, із використанням сучасних політичних, економічних і правових теорій та концепцій, наукових методів та міждисциплінарних підходів, презентувати результати досліджень, надавати відповідні рекомендації.
РН21 Знати основні тенденції світового політичного процесу, відстоювати кращу систему міжнародного політичного порядку, враховуючи позитивний досвід окремих націй та держав
РН22 Розуміння внутрішньої та зовнішньої політики країн Європи та Америки, Азії та Африки.

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Теорія локальних цивілізацій

Поняття «цивілізація» та її складові елементи. Соціальна і культурна стратифікація суспільства. Рушійні сили цивілізації. Класифікація цивілізацій. Стадії розвитку цивілізації. Концепції локальних цивілізацій. Цивілізація і культура. Взаємовідносини між цивілізаціями.

Тема 2. Антично-середземноморська цивілізація

Процес формування і розвитку античної цивілізації. Періодизація історії античності. Географічне положення та населення Стародавньої Греції. Особливості державно-політичного та суспільного устрою в Стародавній Греції. Реалізація демократичних принципів в античному світі та початок формування засад громадянського суспільства. Грецька колонізація: причини, перебіг та наслідки. Епоха еллінізму та її значення. Географічне положення та населення Стародавнього Риму. Особливості державно-політичного та суспільного устрою в Стародавньому Римі. Соціальна структура давньоримського суспільства. Культурні досягнення в епоху античності. Роль та місце античної епохи в процесі формування духовних цінностей сучасного світу.

Тема 3. Європейська християнська цивілізація в Середні віки

Політична карта Європи в епоху Середніх віків. Етапи розвитку та характерні риси європейської цивілізації. Західне християнство та його вплив на процес формування цивілізаційних засад сучасної Європи. Роль та місце католицької церкви в політичному та суспільному житті в середньовічну епоху. Середньовічне суспільство. Західноєвропейське місто та міська культура в епоху Середніх віків. Індивід у добу середньовіччя. Епоха Відродження та формування сучасної європейської ментальності. Матеріальна і духовна культура середньовічної Європи.

Тема 4. Західна цивілізація та її розвиток

Реформація та її вплив на розвиток західноєвропейського суспільства. Великі географічні відкриття та розширення сфери впливу європейської цивілізації. Образ і стиль життя, соціальна і політична структура західного суспільства. Європоцентризм. Технічний прогрес і культура країн західного світу. Криза західної цивілізації на межі XIX – XX ст. Особливості розвитку західної цивілізації в XX ст. Західна цивілізація на зламі епох (остання третина XX – перша чверть XXI ст.). Культурні та духовні надбання західної цивілізації.

Тема 5. Візантійсько-православна цивілізація

Візантійсько-православна цивілізація як синтез античної традиції та ортодоксального християнства. Православ'я як духовна основа візантійської цивілізації. Роль держави в житті суспільства країн православного світу. Культурно-цивілізаційний вплив православної церкви. Особливості історичного розвитку та причини занепаду Візантійської держави. Людина в структурі суспільства Візантійської цивілізації. Цивілізаційний вплив Візантії на регіон Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. Культурна та духовна спадщина візантійсько-православної цивілізації.

Тема 6. Цивілізації Далекого Сходу

Природно-географічний фактор та його вплив на їх формування цивілізацій Далекого Сходу. Формування основ китайської цивілізації. Вплив конфуціанства на духовне життя Китаю. Китайське суспільство та особливості його трансформації. Досягнення китайської цивілізації. Вплив географічних умов та релігії на формування японської цивілізації. Виникнення та особливості розвитку японської середньовічної держави. Особливості японської культури. Японська цивілізація і виклики сучасності.

Тема 7. Цивілізація Індостану та Південно-Східної Азії

Становлення індійської цивілізації та її специфіка. Основні етапи розвитку індійської цивілізації. Релігійні вірування та їх вплив на процес формування цивілізації Індостану та Південно-Східної Азії. Традиції індійської цивілізації і виклики модернізації. Середньовічний період в історії Індії. Особливості соціальної структури індійського суспільства. Індійська культура: традиції та сучасність.

Тема 8. Ісламська цивілізація та особливості її розвитку

Витоки мусульманської цивілізації. Ісламське віровчення та обрядово-культова практика. Ареал поширення ісламу. Релігійні течії та напрями в ісламі. Ісламське суспільство та його соціальна структура. Соціальна етика в ісламі. Особливості розвитку ісламської цивілізації. Взаємодія арабської і європейської культур. Специфіка економічної моделі ісламської цивілізації. Культурні та духовні надбання ісламської цивілізації.

3. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с. р.		л	с	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Теорія локальних цивілізацій	13	4	2			7						
Тема 2. Антично-середземноморська цивілізація	11	4	2			5						

Тема 3. Європейська християнська цивілізація в Середні віки	11	4	2			5						
Тема 4. Західна цивілізація та її розвиток	11	4	2			5						
Тема 5. Візантійсько-православна цивілізація	11	4	2			5						
Тема 6. Цивілізації Далекого Сходу	11	4	2			5						
Тема 7. Цивілізація Індостану та Південно-Східної Азії	11	4	2			5						
Тема 8. Ісламська цивілізація та особливості її розвитку	11	4	2			5						
Усього годин	90	32	16			42						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	**Назва теми**	Кількість годин
1	Теорія локальних цивілізацій	2
2	Антично-середземноморська цивілізація	2
3	Європейська християнська цивілізація в Середні віки	2
4	Західна цивілізація та її розвиток	2
5	Візантійсько-православна цивілізація	2
6	Цивілізації Далекого Сходу	2
7	Цивілізація Індостану та Південно-Східної Азії	2
8	Ісламська цивілізація та особливості її розвитку	2
	Разом	16

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
Тема 1. Теорія локальних цивілізацій *Завдання*: проаналізувати теоретичні концепції локальних цивілізацій А. Тойнбі, О Шпенглера, С. Гантінгтона, дослідити їх відмінності.	7
Тема 2. Антично-середземноморська цивілізація *Завдання*: проаналізувати процес становлення та основні етапи розвитку антично-середземноморської цивілізації; висвітлити особливості державно-політичного та суспільного устрою в Стародавній Греції та Стародавньому Римі; розкрити механізми реалізації демократичних принципів в античному світі.	5
Тема 3. Європейська християнська цивілізація в Середні віки *Завдання*: дослідити основні етапи та особливості розвитку європейської цивілізації в Середні віки; розглянути вплив християнства на процес формування цивілізаційних засад сучасної Європи; розкрити роль та місце католицької церкви в політичному та суспільному житті в середньовічну епоху.	5
Тема 4. Західна цивілізація та її розвиток *Завдання:* дослідити особливості розвитку західної цивілізації в XVII – XXI ст.; розкрити вплив Реформації та протестантського віровчення на розвиток західноєвропейського суспільства; розглянути процес розширення сфери впливу європейської цивілізації та фактори що зумовили даний процес.	5
Тема 5. Візантійсько-православна цивілізація *Завдання:* проаналізувати особливості історичного розвитку візантійсько-православної цивілізації; розкрити культурно-цивілізаційний вплив православної церкви; дослідити цивілізаційний вплив Візантії на регіон Центрально-Східної та Південно-Східної Європи.	5
Тема 6. Цивілізації Далекого Сходу *Завдання*: проаналізувати основні етапи та специфіку розвитку цивілізацій Далекого Сходу від найдавніших часів до сьогодення; з'ясувати вплив конфуціанства на духовне життя населення Китаю; дослідити особливості трансформації китайського суспільства; розкрити специфіку розвитку японської цивілізації.	5
Тема 7. Цивілізація Індостану та Південно-Східної Азії *Завдання:* розглянути основні етапи розвитку цивілізації Індостану та Південно-Східної Азії; дослідити соціокультурні особливості індійської цивілізації; проаналізувати специфіку соціальної структури індійського суспільства.	5

Тема 8. Ісламська цивілізація та особливості її розвитку *Завдання:* розглянути етапи та особливості розвитку ісламської цивілізації; дослідити основні напрями та течії які існують в ісламі; проаналізувати соціальну структуру мусульманського суспільства; розкрити специфіку економічної моделі ісламської цивілізації.	5
Разом	**42**

6. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Не передбачені навчальним планом дисципліни

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Під методом навчання розуміється спосіб упорядкованої взаємозв'язаної діяльності викладача, направленої на досягнення мети вивчення дисципліни, рішення завдань виховання і розвитку студента в процесі навчання. Тобто, це – взаємодія між викладачем і студентами, під час якої відбувається передача та засвоєння знань, умінь і навичок від викладача до студента, а також самостійної та індивідуальної роботи студента.

Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: а) лекції, б) семінарські заняття, в) самостійна робота студентів, г) консультації.

На основі підходу за джерелами знань розмежовують три групи методів навчання: словесні, наочні, практичні.

До словесних відносяться: лекцію, розповідь; пояснення; бесіду, яку за місцем у навчальному процесі, розрізняють на вступну, поточну й підсумкову.

Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації, ілюстрації та спостережень. Ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Практичні методи навчання (завдання, реферати, доповіді) спрямовані на досягнення завершального етапу процесу пізнання. Вони сприяють формуванню вмінь і навичок, логічному завершенню ланки пізнавального процесу стосовно конкретної теми, розділу. Практична робота спрямована на використання набутих знань у розв´язанні практичних завдань та сприяє закріпленню знань, отриманих на лекції.

За характером логіки пізнання в навчальному процесі природно використовуються методи, відповідні логіці. Це – аналіз, синтез, індукція, дедукція. Вони можуть діяти й у певному взаємозв´язку.

Самостійна робота студента є невід'ємною складовою освітнього процесу у вищому навчальному закладі, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Самостійна робота студента є основним засобом засвоєння ним навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

8. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Засвоєння тем розділів (поточний контроль) здійснюється на семінарських заняттях відповідно до контрольних цілей. Основне завдання поточного контролю – перевірка рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи.

Поточний контроль і оцінювання результатів навчання передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять:

- контроль та оцінювання активності роботи студента під час лекційних та семінарських занять (групова дискусія);
- контроль засвоєння теоретичного матеріалу;
- контроль та оцінювання вмінь проводити дослідження та презентувати результати дослідницької роботи із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Підсумковий контроль засвоєння розділів здійснюється по їх завершенню на основі проведення залікової роботи. Для допуску до складання підсумкового контролю здобувач вищої освіти протягом семестру повинен набрати не менше 15 балів (поточна успішність). В умовах дії обставин непоборної сили, як виняток, студент може бути допущеним з меншою кількістю балів.

Залік складається в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Цивілізації світу». Залікова робота включає 40 тестових завдань. Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал. Максимальна оцінка, яку здобувач вищої освіти має можливість отримати за результатами залікової роботи, складає 40 балів.

Схема нарахування балів

								Разом	Залікова робота	Сума балів
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	60	40	100
7	7	7	7	8	8	8	8			

Т1, Т2 ... Т8 – теми розділів

У процесі вивчення кожної теми проводиться поточний контроль у формі усного опитування та виступів студентів. На семінарському занятті студент може отримати від 1 до 7 балів за теми № 1–4 та від 1 до 8 балів за теми № 5–8. Максимально студент може отримати 60 балів. Залік оцінюється в 40 балів. Відповідно, максимальна кількість набраних балів за вивчення дисципліни складає 100 балів.

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
7 – 8	Студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом; виявляє творчі здібності; здатен самостійно ставити та вирішувати завдання; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати її, ставити та розв'язувати завдання; вільно самостійно та аргументовано викладає матеріал під час усних виступів та письмових відповідей; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому наукову літературу; демонструє вміння самостійно робити аргументовані висновки; студент активно працює протягом семінарського заняття; впевнено відповідає на додаткові запитання; відповідь обов'язково супроводжується інформативною презентацією.
6	Відповідь студента є правильною, обґрунтованою, логічною, містить аналіз і систематизацію матеріалу; зроблені аргументовані висновки; студент активно працює протягом семінарського заняття; демонструє глибоке оволодіння лекційним матеріалом; здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал, використовуючи при цьому літературу; впевнено відповідає на додаткові запитання; відповідь супроводжується презентацією; у процесі відповіді допускаються незначні помилки.
5	Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом; загалом розкриває зміст теоретичних питань, використовуючи при цьому літературу; в цілому обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, самостійно оцінює життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них; відповідь супроводжується презентацією; під час відповідей на додаткові запитання мають місце певні неточності; презентація містить незначні технічні помилки.
4	В цілому студент володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації; у процесі підготовки доповіді не було використано необхідну наукову та методичну літературу; під час відповіді допущено окремі суттєві неточності; студент припускається помилок, відповідаючи на додаткові питання; відповідь супроводжується презентацією, в оформленні якої присутні серйозні помилки.
3	Відповідь відтворює основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладається їх зміст під час усних виступів та письмових відповідей; недостатньо розкрито зміст теоретичних питань та практичних завдань; відповіді на запитання містять логічні та фактографічні помилки; у доповіді допускаються неточності; відповідь не супроводжується презентацією.

2	Студент частково володіє навчальним матеріалом, допускаючи при цьому суттєві помилки; не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей; відсутні відповіді на додаткові запитання; відповідь не супроводжується презентацією.
1	Студент демонструє фрагментарні знання; не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки; відповідь не супроводжується презентацією.

Критерії оцінювання навчальних досягнень

Під час вивчення навчальної дисципліни використання технологій штучного інтелекту (ШІ) здійснюється відповідно до Політики використання технологій штучного інтелекту Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

У межах дисципліни застосовуються такі моделі використання ШІ:

1. Модель «ШІ заборонено».

Використання технологій штучного інтелекту не допускається під час виконання контрольних заходів, спрямованих на перевірку індивідуальних знань і сформованості компетентностей здобувача освіти, зокрема: усного опитування, модульних контрольних робіт, екзамену (заліку), якщо інше не визначено викладачем, інших видів оцінювання, для яких викладачем встановлено обмеження щодо використання ШІ.

2. Модель «ШІ як асистент».

Під час підготовки до практичних занять, виконання індивідуальних завдань, рефератів, аналітичних оглядів та інших письмових робіт дозволяється використання ШІ для: пошуку та систематизації інформації, добору та первинного аналізу наукових джерел, пояснення складних понять, удосконалення структури тексту, перевірки граматики, стилю та оформлення, генерації ідей, плану роботи або прикладів.

Фінальний текст роботи, висновки, аналіз, інтерпретація результатів та прийняті рішення повинні бути самостійно підготовлені здобувачем освіти.

3. Модель «ШІ як інструмент».

В процесі підготовки до окремих семінарських занять або при підготовці дослідницьких робіт використання технологій штучного інтелекту може бути обов'язковою складовою виконання завдання. У таких випадках здобувачі освіти можуть використовувати генеративні моделі ШІ для: аналізу та підготовки даних, генерації, аналізу й оптимізації програмного коду, порівняння результатів роботи різних моделей ШІ, створення візуалізацій, схем або зображень, аналізу великих масивів даних, проведення експериментів із застосуванням сучасних інструментів штучного інтелекту.

Усі результати, отримані за допомогою ШІ, підлягають критичному аналізу, перевірці та доопрацюванню здобувачем освіти.

Декларування використання ШІ.

У разі використання технологій штучного інтелекту здобувач освіти зобов'язаний зазначити: назву сервісу або моделі ШІ; дату використання; характер допомоги (генерація ідей, пошук інформації, аналіз даних, генерація коду, редагування тексту тощо).

За вимогою викладача здобувач освіти повинен надати використані запити (prompts) або пояснити спосіб використання інструментів ШІ.

Недекларованe використання технологій штучного інтелекту або подання згенерованого ШІ матеріалу як власного результату навчальної діяльності розглядається як порушення принципів академічної доброчесності відповідно до внутрішніх нормативних документів Університету.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	Зараховано
70 – 89	
50 – 69	
0– 49	Не зараховано

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Балух В.О. Історія античної цивілізації. Чернівці, 2008. 656 с.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Харків: Фабула, 2018. 288 с.
3. Белл Д. Китайська модель. Політична меритократія та межі демократії. / пер. з англ. Олександр Дем'янчук. 2-ге вид., випр. К.: Наш Формат, 2023. 336 с.
4. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку; пер. з англ. Львів: Кальварія, 2006. 472 с.
5. Бойко О., Туляков О. Цивілізаційний розвиток людства у розумінні А. Дж. Тойнбі. *Збірник наукових праць.* 2015. Вип. 10. С.4 – 16.
6. Власто А.П. Запровадження християнства у слов'ян: Вступ до середньовічної історії слов'янства. Київ: Юніверс, 2004. 496 с.
7. Гончаревський В.Е. Цивілізаційний підхід до історії: сучасний історичний досвід (1991 – 2009). К.: Логос, 2011.
8. Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць. Вип. III / відп. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. К., 2025. 286 с
9. Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць. Вип. II / відп. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. К., 2017. 248 с.
10. Індія: давнина і сучасність: збірник наукових праць. Вип. I. 2-ге вид., доповн. та уточ. / відп. наук. ред. О.І. Лукаш; НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», Всеукраїнська асоціація індологів. К., 2016. 222 с.

11. Ісіченко І. Загальна Церковна історія. Харків: Акта, 2006. 602 с.
12. Іслам: історія і сучасність / Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, Філософ. ф-т ; авт.-уклад. Володимир Іонович Лубський, Євген Анатолійович Харьковщенко, Марія Володимирівна Лубська, Тетяна Григорівна Горбаченко. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 632 с.
13. Історія релігій світу: навчальний посібник / Володимир Іонович Лубський, Євген Анатолійович Харьковщенко, Марія Володимирівна Лубська, Тетяна Григорівна Горбаченко; Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка, Філософ. ф-т. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 534 с.
14. Китай очима Азії. Колективна монографія / Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. Київ, 2017. 316 с.
15. Китайська цивілізація: традиції та сучасність: матеріали XIV міжнародної наукової конференції, 5 листопада 2020 р. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 496 с.
16. Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Збірник статей. Київ, 2009. 144 с.
17. Михайлов В.С. Новітні парадигми дослідження Китайсько-Далекосхідного цивілізаційного світу. *Науковий вісник НАСОА.* 2012. № 2. С. 77 – 85.
18. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т 1. / Пер. з англ. О. Коваленка. К.: Основи, 1994. 444 с.
19. Саган Г. В. Аналіз і моделювання суспільно-політичних процесів у регіонах світу (арабські країни): навч. посіб. для студентів закладів вищої освіти денної, заочної та дистанційної форм навчання. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 176 с.
20. Тойнбі Арнольд Дж. Дослідження історії. Т. 2 / Пер. з англ. В. Митрофанова, П. Таращука. К.: Основи, 1995. 406 с.
21. Тойнбі Арнольд Дж. Дослідження історії. Т. 1 / Пер. з англ. В. Шовкуна. К.: Основи, 1995. 614 с.
22. Маруховський О.О. Конфлікт цивілізацій у сучасному глобалізованому світі: геополітичний та релігійний виміри. *Політика і духовність в умовах глобальних викликів. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін.* С. 148 – 154.
23. Мельник В. Нова геоекономічна реальність: філософія китайського законодавства у сфері міжнародної торгівлі. *Господарське право.* 2016. № 1. С. 56 – 60.
24. Поліщук О. Західноєвропейська цивілізація: благо чи васальна терпимість? *Філософські обрії.* 2017. № 37. С. 100 – 110.
25. Пріцак О. Арнольд Джозеф Тойнбі та його твір // Тойнбі, Арнольд. Дослідження історії. Том 2. / Пер. з англ. В Митрофанова, П. Таращука. Київ: Основи, 1995, 406 с.
26. Ферґюсон Н. Цивілізація. Як Захід став успішним / пер. з англ. В'ячеслав Циба. 3-тє вид. К.: Наш Формат, 2021. 488 с.
27. Byzantium / Modernism: The Byzantine as Method in Modernity / Eds. Roland Betancourt and Maria Taroutina Leiden: Brill, 2015, 369 pp.
28. Cameron A. The Byzantines. Oxfrod: Blackwell 2016, 279 pp.
29. Essa A. Studies in Islamic Civilization. The Muslim Contribution to the Renaissance. 2020. p. 37.
30. Helen Bodin. Whose Byzantium – Ours or Theirs? On the Issue of Byzantium from a Cultural Semiotic Perspective // The Reception of Byzantium in Eropean Culture Since 1500 / ed. by Przemysław Marciniak, Dion C. Smythe. Routledge, 2016, p. 11-43.

31. Mango C. Byzantium`s Role in World History // Jeffreys E., Haldon J., Cormack R. The Oxford Handbook of Byzantine Studies. Oxford University Press: 2009. pp. 957– 961.
32. The Oxford handbook of Byzantine studies / edited by Elizabeth Jeffreys, John Haldon, Robin Cormack. New York : Oxford University Press, 2008, p. 3-4.
33. Toynbee. A Study of History / A new edition revised and abridged by the author and Jane Caplan. London: Oxford University Press 1972, 576 p.

Додаткова

1. Авдикович Р. М. Роль візантійської спадщини в середньовічній та модерній світовій культурі. Науковий реферат. Львів 2017. 20 с.
2. Бузаров А.І. Побудова демократичного суспільства на Арабському Сході: соціально-філософський аналіз. Дис. … канд. філос. наук. Спец.: 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. Вінниця – Запоріжжя, 2018. 222 с.
3. Булик М., Гаврилова Н. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: навчальний посібник. Маріуполь: МДУ, 2019. 233 с.
4. Гаврюшенко О.А., Шейко В.М., Кравченко О.В. Історія світової культури: Навч. посібник / Наук. ред. В.М. Шейко. Київ: Кондор, 2006. 404 с.
5. Герасіна Л.М. Особливості модернізації політичних систем країн Азії та Близького Сходу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування.* 2004. Вип. 7. С. 26 – 39.
6. Історія європейської ментальності / За ред. П. Дінцельбахера. Львів, 2004. с.
7. Качан К. Генеза сунітської концепції держави і влади. *СХІД.* Серія: Філософські науки 2016. № 6 (146). С. 96 – 99.
8. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. Київ: Наш Формат, 2020. 320 с.
9. Космина В.Г. Проблеми методології цивілізаційного аналізу історичного процесу [монографія]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2011. 310 с.
10. Крижанівський О. Історія Стародавнього Сходу. К., 2002.
11. Лильо І. Візантиністичні студії в Україні: сучасний стан і проблеми. *Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми* / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів: Львівський національний ун-т ім. І.Я. Франка, 2004. С. 277-280.
12. Миропольська Н.Є., Бєлкіна Е.В., Онищенко О.І. Художня культура світу. Арабо-мусульманський, Африканський, Індійський, Далекосхідний, Європейський культурний регіон. К.: Вища шк., 2001. 192 с.
13. Остроґорський Ґ. Історія Візантії. Вид. 3-е, доп. / Перекл. с нім. А. Онишко. Львів: Літопис, 2002. 588 с.
14. Ямпольська Л.М. Іслам і сучасний світ: Навчально-методичний посібник для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 190 с.
15. Herrin J. Byzantium: The Surprising Life of a Medieval Empire. Princeton: University Press 2008, 416 pp.
16. The Oxford handbook of Byzantine studies / edited by Elizabeth Jeffreys, John Haldon, Robin Cormack. New York : Oxford University Press, 2008, 1022 pp.
17. The Reception of Byzantium in European Culture since 1500 / ed. by Przemysław Marciniak, Dion C. Smythe. London & New York: Routledge. 2016, 264 pp.

11. ПОСИЛАННЯ НА ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ, ВІДЕО-ЛЕКЦІЇ, ІНШЕ МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Підберезних І.Є., Мірошкіна Н.В. Міжцивілізаційні запозичення в історичних концепціях А. Тойнбі та Ф. Броделя. *Науковий вісник Ужгородського університету*. *Серія «Історія»,* 2021. Вип. 1 (44). С. 142 – 151. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/36906
2. Раджі-аль-Фарукі І. Сутність ісламської цивілізації / Серія неперіодичних видань. № 21. Рівне: Міжнародний інститут ісламської думки, 2021. 46 с. URL: https://iiit.org/wp-content/uploads/UKRAIN1-1.pdf
3. Центр близькосхідних досліджень. URL: https://uames.org.ua/
4. Fukuyama F. The end of history and the last man. New York – Toronto, the free press. 446 p. URL: https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2021/09/fukuyama.pdf
5. Spengler O. The decline of West. URL: https://surl.li/ucxvrm

12. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЗА ДЕННОЮ ФОРМОЮ В УМОВАХ ДІЇ ОБСТАВИН НЕПОБОРНОЇ СИЛИ

В умовах дії обставин непоборної сили освітній процес в університеті здійснюється відповідно до наказів/ розпоряджень ректора/ проректора або за змішаною формою навчання або повністю дистанційно в синхронному режимі.

Складання підсумкового семестрового контролю: в разі запровадження жорстких обмежень з забороною відвідування ЗВО студентам денної форми навчання надається можливість скласти залік в тестовій формі дистанційно на платформі Moodle в дистанційному курсі «Цивілізації світу». https://moodle.karazin.ua/user/index.php?id=5927&newcourse=1